

هانری کرین
و
فلسفہ سہروردی

حسن سید عرب

هانری کربن
و
فلسفه سهروردی

حسن سیّدعرب

نشر نور اشراق

۱۴۰۰

سرشناسه	: سیدعرب، حسن، ۱۳۴۳-
عنوان و نام پدیدآور	: هانری کربن و فلسفه سهروردی/حسن سیدعرب.
مشخصات نشر	: تهران: نور اشراق، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۶۷۶ص.
شابک	: 978-622-98408-0-1
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: واژه‌نامه.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۶۳۱-۶۳۶.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: کوربن، هانری، ۱۹۰۳ - ۱۹۷۹م. -- نقد و تفسیر.
موضوع	: Corbin, Henry-- Criticism and interpretation.
موضوع	: سهروردی، یحیی بن حبیب، ۵۸۷؟۵۴۹ق. -- نقد و تفسیر
رده بندی کنگره	: ۵۷/۵BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۹۹۹۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۷۴۱۵۸۳
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

نور اشراق

هانری کربن و فلسفه سهروردی

حسن سیدعرب

ناشر: نور اشراق

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۰

چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر کیمیای حضور

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ و نشر برای انتشارات نور اشراق محفوظ است

تلفن: ۰۲۱-۷۷۵۲۶۶۰۰

همراه: ۰۹۰۱-۱۸۰۵۵۲۸

صفحه اینستاگرام: noore_shraq.pub

نشانی الکترونیکی: nooreeshraq.pub@gmail.com

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۴۰۸-۰-۱

به یاد گفت و گوهای
هانری کربن و علامه طباطبایی

یاد باد آن صحبت شبها که با نوشین لبان
بحث سرّ عشق و ذکر حلقه عشاق بود

فهرست مطالب

درآمد ۱۳

فصل اول: سهروردی پژوهی معاصر

سهروردی پژوهی در غرب ۲۱
رویکرد اندیشه معاصر به کربن ۲۲
ایران ۲۳
اروپا و آمریکا ۲۴
جهان عرب ۲۴
ژاپن ۲۵

فصل دوم: اصول تفکر کربن

مقدمه ۲۹
زندگی ۳۵
آموزگاران ۳۶
ساختار آثار ۴۰
تمایل فلسفی ۴۵
گسست از غرب ۵۰
اصول تفکر ۶۰
نظریه فراتاریخ ۶۲

۶۴.....	طرح نظریه فراتاریخ
۶۸.....	نتایج عینی
۷۰.....	جایگاه پدیدارشناسی و تأویل در درک فلسفی از تاریخ
۷۲.....	تمایز فراتاریخ و فلسفه تاریخ
۷۴.....	نسبت فراتاریخ با انسان شناسی
۷۶.....	تأثیر نظریه فراتاریخ در بررسی فلسفه و عرفان ایرانی - اسلامی
۷۷.....	درک فراتاریخی فلسفه سهروردی
۷۹.....	درک فراتاریخی عرفان
۸۲.....	پدیدارشناسی
۸۷.....	زمینه
۹۲.....	طریق
۹۴.....	پدیدارشناسی و نظریه فراتاریخ
۹۶.....	زمینه پدیدارشناسی در فلسفه ایران، یونان و اسلام
۹۹.....	فلسفه تطبیقی
۱۰۳.....	تأویل
۱۰۷.....	تأثیر اندیشه هیدگر
۱۱۷.....	پیوند تأویل هیدگر با عالم مثال ایرانی
۱۱۹.....	نتیجه

فصل سوم: کربن و فلسفه سهروردی

۱۲۵.....	مقدمه
۱۲۹.....	گزارش زندگی سهروردی
۱۳۱.....	ساختار آثار
۱۳۹.....	بررسی صوری و محتوایی چند نوشته

۱۳۹ آواز پر جبرئیل
۱۳۹ عقل سرخ
۱۴۳ مونس العشاق
۱۴۳ حکمة الإشراف
۱۴۹ قصة الغربة الغربية
۱۵۲ الواردات و التقديسات
۱۵۳ هياكل النور
۱۵۳ بررسی فلسفه سهروردی با نظر به اصالت فلسفه در یونان
۱۵۴ رهیافت سهروردی به فلسفه یونان
 بهره سهروردی از حکمت ایران باستان و فلسفه اسلامی در مواجهه با
۱۵۵ یونان
۱۵۶ مطالعات تطبیقی در فلسفه افلاطون و سهروردی
۱۵۷ افلاطون
۱۵۸ زردشت
۱۵۹ هرمس
۱۶۱ عالم مثال
۱۶۱ نسبت فرشته شناسی و عالم مُثُل و مثال
۱۶۳ بررسی مقایسه‌ای عالم مُثُل و مثال
۱۶۴ نقد مُثُل بر اساس صور معلقه
۱۶۵ مطالعات تطبیقی در فلسفه ارسطو و سهروردی
۱۶۵ مطالعات تطبیقی در فلسفه نو افلاطونیان و سهروردی
۱۶۸ تأویل
۱۶۹ سهروردی و فرشته شناسی نو افلاطونیان
۱۷۲ صبغه نو افلاطونی ادعیه سهروردی

- جستجوی آموزه‌های مسیحیت در فلسفه سهروردی ۱۷۳
- اندیشه‌های ایرانی در فلسفه سهروردی ۱۷۵
- معنویت ایران باستان ۱۸۹
- شاخصه‌های حکمت ایرانی ۱۹۴
- تفسیر عبارت «احیاء حکمت ایران باستان» ۱۹۸
- حکمت خسروانی ۲۰۶
- تاریخ و هویت ۲۱۷
- تأثیر ادیان ایرانی بر فلسفه سهروردی ۲۴۳
- زردشت ۲۴۳
- مزدا ۲۶۸
- الحادمانی ۲۷۲
- از فلسفه سهروردی به عرفان ایرانی ۲۷۴
- تبدیل عرفان ایرانی به معنویت ۳۱۶
- تأثیر معنوی اسلام بر فلسفه سهروردی ۳۳۴
- اسلام معنوی ۳۳۴
- قرآن کریم ۳۴۶
- شیعه و اسلام معنوی ۳۴۷
- پیوند فلسفه سهروردی با شیعه ۳۴۹
- نسبت فلسفه سهروردی با تاریخ فلسفه اسلامی ۳۷۱
- هویت «فلسفه اسلامی» ۳۷۱
- اسماعیلیان ۳۷۸
- ابن سینا ۳۹۱
- ابن رشد ۴۰۵
- ابن عربی ۴۰۷

۴۰۸.....	ملاصدرا
۴۱۴.....	شیخیه
۴۱۷.....	نظریه مبتنی بر تأویل و پدیدارشناسی به اصول و مسائل فلسفه سهروردی
۴۴۳.....	نقد نظریه «التقاطی بودن فلسفه سهروردی»
۴۵۰.....	عناصر اصلی در بررسی فلسفه سهروردی
۴۵۴.....	فلسفه اشراق
۴۶۳.....	نظریه معرفت اشراقی
۴۷۷.....	تأثیر معارف هرمسی
۴۸۳.....	طبایع تام
۴۸۶.....	مسئله تأویل اشراقی
۵۰۹.....	تقابل تمثیل و اشراق
۵۱۸.....	عالم مثال از نگاهی دیگر
۵۲۷.....	ملکوت
۵۲۸.....	فرشته شناسی
۵۴۴.....	انسان شناسی
۵۴۷.....	عقل
۵۵۳.....	نفس
۵۵۶.....	تأله
۵۶۰.....	حضور
۵۶۲.....	خورنه
۵۶۹.....	جلال
۵۷۲.....	نور
۵۸۰.....	هورخش
۵۸۲.....	نبوت

۵۸۹.....	معاد
۵۹۱.....	تبارشناسی اشراقیان
۵۹۶.....	جریان تاریخی اشراقی
۶۰۸.....	نتیجه

فصل چهارم: نتیجه

۶۱۵.....	مقدمه
۶۲۴.....	نگاهی دوباره به پرسش‌ها و فرضیه‌ها
۶۲۷.....	چشم انداز پژوهش‌های آینده
۶۳۱.....	منابع
۶۳۷.....	واژه نامه انگلیسی به فارسی
۶۳۸.....	واژه نامه فارسی به انگلیسی
۶۳۹.....	نمایه

درآمد

هانری کربن (۱۹۰۳-۱۹۷۸م) متفکر فرانسوی با تصحیح و تفسیر آثار و اندیشه‌های شهاب الدین سهروردی (۵۴۹-۵۸۷ ق)، فیلسوف و موسس دومین حوزه فلسفی در تاریخ فلسفه اسلامی، سرحلقه نواشراقیان معاصر است. او بعنوان مهم ترین مفسر فلسفه اشراق در غرب، برای مواجهه با این فلسفه، اندیشه‌های ادموند هوسرل (۱۸۵۹-۱۹۲۸م) و مارتین هیدگر (۱۸۸۹-۱۹۷۶م) را برگزید. وی نگاه ویژه به اسلام، شیعه و ایران دارد و معنویت برآمده از آن را حاصل وحدت دین، عرفان و فلسفه می‌داند.

کربن سهروردی را نماینده این معنویت در سده‌های میانی عهد اسلامی در ایران می‌داند و معتقد است فلسفه اشراق، جنبه‌های مشترک ایران و اسلام را در فلسفه نور طرح می‌کند. وی مطالعات خود را با تصحیح بخش الهیات نوشته‌های سه گانه سهروردی یعنی منطق، طبیعیات و الهیات آغاز کرد و سپس بر اساس نوشته‌های رمزی و تمثیلی فارسی او به تفسیر و تأویل آن پرداخت. تاکنون آرای وی در این زمینه بررسی انتقادی نشده و پژوهش توصیفی-تحلیلی حاضر، چنین هدفی را دنبال می‌کند.

مطالعات شرق شناسی پیش از کربن، به نگرش تاریخی و روش شناسی مبتنی بر اسناد و مدارک تاریخی متکی است و نظر عمیق به فلسفه اشراق ندارد و تنها با مطالعات کربن تمایلات فلسفی آن احیاء شد. طریق تفکر او بویژه در حوزه تاریخ حکمت ایران باستان و فلسفه اسلامی، با اتکاء به تأویل

و پدیدارشناسی است و بر این اساس، اندیشه اشراقیان قبل و بعد از سهروردی را بررسی می‌کند. سهروردی پژوهی پس از وی هویت فلسفی یافت زیرا تنها او فلسفه اشراق را از این منظر تفسیر می‌کند.

کربن تفکر سهروردی را مسبوق به هرمس، افلاطون، زردشت و نوافلاطونیان می‌داند و ابداع‌های فلسفی وی را در نظر نمی‌گیرد. تفسیر او از فلسفه اشراق، ناظر به الهیات و عرفان ایرانی است که بعدها از آن به «باطن» یاد می‌کند. او برای اشتغال تاریخی مطالعات خود، نظریه فراتاریخ را طرح کرد اما این نظریه با فلسفه اسلامی و حکمت ایران باستان و فلسفه اشراق سازگار نیست و هر سه تفکر را به باطن‌گرایی سوق می‌دهد. کربن بعدها به حسب انس با آثار و اندیشه‌های سهروردی تا اندازه‌ای گسست معرفتی از غرب یافت.

کربن به بررسی غلبه تفکر فلسفی یونان بر سهروردی می‌پردازد تا اثبات کند فلسفه اشراق در تداوم تاریخی آن فلسفه است. نزد او نظریه مثل، اساس این فلسفه است و چنین می‌اندیشد که بخش عمده آن را متأثر و در اصطلاحات و مفاهیم آن نیز رسوخ یافته است. او به تبیین عرفانی فلسفه اشراق می‌پردازد و آن را بر اساس حکمت ایران باستان و نظریه معرفت اشراقی، به عرفان ایرانی و سپس باطن‌گرایی تقلیل می‌دهد. مطالعات دینی، بخش ویژه‌ای از رهیافت کربن به فلسفه اشراق است و اسلام را آخرین منبع عرفانی سهروردی می‌داند. او از تمام مطالعات خود برای تبیین نظری معارف شیخیه بهره می‌برد و با فلسفه اشراق، اصطلاحات و مفاهیم و اصول باطنی آنان را تبیین می‌کند. این رویکرد بر تفسیر او از ادوار تاریخی فلسفه اسلامی از آغاز تاکنون تأثیر عمیق نهاد.

معهدنا فلسفه اشراق شاخص تفکر کربن و مدعی رهیافتی بدیع به فلسفه اشراق است. وجه نظر او توأم با آموخته‌های فراوان از غرب و آمیختگی آن با حکمت ایران باستان و فلسفه اسلامی است. این طریق از تفکر که برای نخستین بار طرح می‌شود، تلاش او را برای تفسیر متفاوت از حوزه فلسفی

ایران و اسلام نشان می‌دهد. وی برای نیل به ادوار تاریخی و بررسی مسائل عقلی و شهودی در ایران و اسلام، به اصول حکمت ایران باستان و فلسفه اسلامی نظر دارد و به تعبیر خود از آن «کشف المحجوب» می‌کند. بعلاوه اندیشه اشراقیان قبل و بعد از سهروردی به وی کمک می‌کند تا به فلسفه اشراق نزدیک شود. وی نظریه معرفت اشراقی را اساس رهیافت جهان شناسی اشراقی به هستی می‌داند و مسائل فلسفه اشراق را بر این اساس قابل تبیین فرض می‌کند.

بخش قابل توجهی از مطالعات کربن به بررسی منابع تفکر سهروردی اختصاص دارد. به نظر وی منابع مهم این حوزه هرمس، افلاطون، زردشت و نوافلاطونیان است. البته این بخش از مطالعات او با افراط همسوست بگونه‌ای که مانع درک وی از بررسی ابداعات فلسفه اشراق می‌شود. غفلت وی از اصول و نوآوری‌های سهروردی، به سبب پافشاری در انتساب این فلسفه به آن منابع است. او با تفسیر عرفانی از فلسفه اشراق به طرح نظریه «عرفان ایرانی» می‌پردازد. این نظریه برای نخستین بار در توصیف نسبت ادوار حکمت ایران باستان و فلسفه اسلامی طرح می‌گردد. تبیین مبادی عقلی و شهودی این حوزه معرفتی، منوط به تفسیر فلسفه اشراق است. کربن عرفان ایرانی را مقدمه وجه نظر به باطن‌گرایی در ایران و اسلام می‌کند.

تحقیقات کنونی درباره کربن فاقد تمرکز موضوعی است. این مشکل شامل بررسی مستقل فلسفه اشراق از دیدگاه او نیز می‌شود. با توجه به اهمیت اندیشه‌های فلسفی و مطالعات مقایسه‌ای وی در فلسفه اسلامی، بویژه فلسفه اشراق، تألیف نوشته‌ای جامع و متمرکز در این باره ضروری است. مطالعات کربن ناظر به فلسفه اشراق و مقایسه آن با بسیاری از حوزه‌ها و مکاتب فکری است. اصطلاحات و مفاهیم مطالعات او گاه بدیع است و مواجهه وی را با این فلسفه بطور ویژه متمایز از دیگران می‌کند و حتی می‌توان رویکرد او را بطور شاخص از سنت اندیشه اشراقیان قبل و بعد از سهروردی جدا کرد.

تفسیر انتقادی آراء و اندیشه‌های کربن درباره فلسفه اشراق از بایسته‌های سهروردی پژوهی معاصر است تا از این رو بتوان یکی از مهمترین رویکردهای غربی معاصر به فلسفه اشراق را واکاوی کرد. تاکنون اثری انتقادی و جامع از اندیشه کربن درباره فلسفه اشراق عرضه نشده و پژوهش حاضر نخستین تحقیق در این زمینه است. هانری کربن و آفاق تفکر معنوی در اسلام ایرانی نوشته شادروان داریوش شایگان (۱۳۱۳-۱۳۹۷ش) تنها کتاب اختصاصی درباره کربن است که به فارسی ترجمه شده و بخش مختصری از آن به تبیین فلسفه اشراق از دیدگاه وی اختصاص دارد. داوری درباره کربن خالی از تعادل منطقی و گاه غیر منصفانه بوده و این معضل منشأ اختلاف نظر درباره وی است. رهیافت او به فلسفه اشراق آغاز تأمل بسیاری از پژوهشگران در این عرصه است. شیوه تفسیر و طریق تفکر وی، سهروردی پژوهی معاصر را سخت متأثر کرده بگونه‌ای که بطور غالب از مسیری که او هموار کرد، قادر به آشنایی با فلسفه اشراق می‌شوند.

طرح این تحقیق، ناظر به رهیافتی تازه به جریانی است که کربن موسس و نماینده اصلی آن است. این تفکر، موجب غلبه تصور عرفانی و باطنی از فلسفه اشراق گردیده و پرسش‌های این پژوهش نیز ناظر به اصول مطالعات او درباره این فلسفه است. فرضیه‌ها نیز شیوه داوری درباره اندیشه کربن را طرح و تبیین می‌کند. مسائل، پرسش‌ها و فرضیه‌های این تحقیق، برای نیل به چنین مطلوبی تدوین می‌شود تا با انسجام بر متن پژوهش، براحتی بتوان از مقدمات به نتایج دست یافت.

مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که آیا بررسی انتقادی اندیشه‌های کربن درباره فلسفه اشراق و بازنگری اصول تفکر و مبانی فلسفی وی که در این باره بسیار موثر بوده، راهگشای طریقی نو در شناخت این فلسفه است؟ چند پرسش دیگر بعنوان فرع بر مسأله اصلی قابل طرح است: ۱. کربن در تفسیر فلسفه اشراق متأثر از کدام نظام هستی‌شناسی و معرفت‌شناختی در غرب است؟ ۲. رهیافت کربن به فلسفه اشراق چه تأثیری در وضعیّت فلسفه

اسلامی معاصر می‌کند؟ ۳. عرفان ایرانی چگونه در تفسیر کربن از فلسفه اشراق شکل می‌گیرد؟ ۴. آیا در نظر کربن به فلسفه اشراق، نقد روش شناختی مطرح است؟ ۵. در معرفی فلسفه اشراق چه انتقاد مهمی به کربن قابل طرح است؟

در پاسخ به این پرسش‌ها چند فرضیه قابل طرح است: ۱. تفکر کربن در تفسیر فلسفه اشراق متأثر از کدام اندیشه هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی در غرب است؟ ۲. رهیافت کربن به فلسفه اشراق چه تأثیری در تبیین فلسفه اسلامی دارد؟ ۳. عرفان ایرانی چگونه در تفسیر کربن از فلسفه اشراق شکل می‌گیرد؟ ۴. در تفسیر کربن از فلسفه اشراق کدام نقد روش شناختی قابل طرح است؟ ۵. در معرفی فلسفه سهروردی چه انتقاد مهمی به کربن قابل طرح است؟

پاسخ به پرسش‌های مذکور پیامدی دارد که بطور خلاصه عبارت است از: الف- نگاهی واقع‌بینانه به وی بعنوان سرآمد اشراقیان معاصر. ب- با توجه به رویکرد جدید پدیدار شناختی به فلسفه اسلامی، نقد و بررسی یکی از نمونه‌های آن، ضعف و مزایای روش آن را معلوم می‌کند. ج- این تحقیق، مقدمه نقد و تحلیل رویکرد کربن به عرفان ابن عربی و فلسفه ملاصدراست. موضوع این پژوهش در چند اصل، نسبت کربن را با فلسفه اشراق مشخص و نقد می‌کند: ۱. تبیین مبانی تفکر او در تفسیر فلسفه اشراق. ۲. نقد و تحلیل پیامدهای تفسیر وی. ۳. آسیب‌شناسی تأثیر روش تحقیق و شیوه اندیشه او در رهیافت به فلسفه اشراق. ۴. نقادی نتایج رویکرد وی به فلسفه اشراق. ۵. بررسی دخالت عناصر غیر فلسفی در نظر به اندیشه عقلی سهروردی. ۶. تبیین طریق تفکر او در مطالعات ناظر به فلسفه اشراق. ۷. نقد نتایج مطالعات وی در فلسفه اشراق و نتایج برگرفته از آن برای تعیین هویت فلسفه اسلامی در عهد پس از سهروردی. ۸. منبع‌شناسی مطالعات او برای تفسیر اصطلاحات، مفاهیم و اصول فلسفه اشراق. ۹. نقد و بررسی

نگرش عرفانی و باطنی کربن. ۱۰. نقد و بررسی شاخصه‌های تفکر وی در بررسی فلسفه اشراق.

این نوشته نسخه بازنگری شده رساله دکتری نگارنده در دانشگاه پیام نور است. بیش از همه از استاد راهنما جناب آقای دکتر سیدعلی علم الهدی قدردانی می‌کند. توصیه‌های خلاقانه و بدیع، محبت‌های بی‌دریغ، نظارت دلسوزانه، پیشنهاد‌های ارزشمند ایشان شایسته تقدیر و سپاس ویژه است. با تمجید و احترام، مراتب تقدیر و تشکر خود را از جناب آقای دکتر محمد هادی امین ناجی معاون محترم فرهنگی این دانشگاه بجای می‌آورد زیرا پشتیبانی معنوی و حمایت‌های بی‌دریغ ایشان موانع تألیف و دفاع از این نوشته را از میان برداشت. سپاس خود را از خانم دکتر مرضیه اخلاقی و آقای دکتر علیرضا پارسا بعنوان مشاوران این رساله بجای می‌آورد. در پایان شایسته است از آقایان دکتر رضا سلیمان حشمت، دکتر سعید انواری و دکتر حسن عباسی حسین آبادی برای بررسی انتقادی و داوری این رساله تشکر کند. ویرایش صوری و محتوایی به اهتمام سرکار خانم دکتر سیماسادات نوربخش و آماده‌سازی و نسخه‌پردازی آن به کوشش سرکار خانم سعیده هادی به انجام رسیده که از زحمات ایشان بسیار سپاسگزارم. از ابراز لطف نشر نور اشراق برای چاپ این نوشته قدردانی می‌کنم.

حسن سیدعرب

۱۰/شوال/۱۴۴۲

۱/خرداد/۱۴۰۰

فصل اول:

سہروردی پژوهی معاصر

سهروردی پژوهی در غرب

سهروردی پژوهی در ایران و جهان ناظر به آثار و اصول فلسفه سهروردی است. این جریان فکری و فلسفی، بخش قابل توجهی از تاریخ فلسفه در ایران، اسلام و غرب را بخود اختصاص داده است. بعلاوه با التفات کشورهای عربی و خاور دور به این جریان، می‌توان آن را در حوزه تفکر فلسفی عهد معاصر، بعنوان جریان فکری و عقلی مهم تلقی کرد. مطالعات کربن نیز آن را تداوم بخشید و تأثیر قابل ملاحظه‌ای در هویت و گسترش آن داشت.

بخشی از پیشینه تحقیق حاضر مربوط به غرب است. رهیافت کربن مبتنی بر فلسفه اشراق است اما نمی‌تواند آن را مجزای از سنت شرق شناسی تحلیل و تفسیر کند. این سنت به تصحیح و ترجمه متون روی آورد اما تنها کربن ضمن بهره از این میراث، تا اندازه‌ای به اصول فلسفه سهروردی نیز توجه کرد. پیشینه سهروردی پژوهی در غرب، فاقد مواجهه فکری با اصول فلسفه سهروردی است و تلاش کربن برای درک و معرفی آن بعنوان دومین حوزه فلسفی در ایران و اسلام، تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر جای گذاشت. مطالعات وی تصویری از فلسفه سهروردی القاء می‌کند که منطبق با واقعیت آن در فلسفه اسلامی نیست و از این رو مطالعات او را درخور بررسی انتقادی می‌کند.

کربن تمرکز مطالعات خود را ابتدا بر تصحیح و سپس تفسیر فلسفه سهروردی نهاد. در حوزه تصحیح، الثقات وی به بخش الهیات آثار او معطوف شد و فقط آن را منتشر کرد. در تفسیر اندیشه سهروردی نیز بر اساس طریق تأویل و پدیدارشناسی، از تفسیر اصطلاحات و مفاهیم آغاز می‌کند و سپس به بررسی مقایسه‌ای آن با معارف هرمس، افلاطون، زردشت و نوافلاطونیان می‌پردازد. در بررسی‌های تاریخی نیز اندیشه اشراقیان را تبیین و بررسی می‌کند. نوشته‌های اختصاصی کربن درباره فلسفه سهروردی بطور چشمگیری متفاوت با نمونه‌های مشابه آن در غرب و حتی منابع متعدد در ایران و جهان عرب است و این ویژگی به طریق تفکر و روش مطالعات او باز می‌گردد. وی بر این اساس، تمایز خود را از دیگر سهروردی پژوهان مشخص کرد.

کربن بخش عمده‌ای از آموزه‌های خود را در غرب برای تفسیر فلسفه اشراق بکار گرفت. وی پس از شناخت عمیق این فلسفه، تغییر اساسی در مطالعات خود داد و با بهره از اصطلاحات، مفاهیم و اصول این فلسفه، آن را ارتقاء بخشید. کربن در این مرحله تا اندازه‌ای گسست معرفتی از غرب یافت و در آموزه‌های خود تجدید نظر کرد. وی تا پایان مطالعات، اگر چه به آن استناد می‌کند اما به این مسئله واقف گردید که فلسفه سهروردی با درک اصول تفکر وی قابل تبیین می‌شود و بدون آن نمی‌توان چنین اندیشه‌ای را بخوبی توصیف کرد. او با نظر به فلسفه تطبیقی، اندیشه فلسفی در غرب و شرق را ناظر به یکدیگر کرد و مقدمات طرح عمیق آن را فراهم می‌آورد.

رویکرد اندیشه معاصر به کربن

نظر به تفکر کربن در عهد معاصر بطور جدی در ایران صورت گرفته است. او پس از هوسرل و هیدگر از متفکران طریق تأویل و پدیدارشناسی است و بر اساس این رهیافت، به حکمت ایران باستان و فلسفه اسلامی نظر می‌کند و بطور ویژه به تبیین فلسفه سهروردی می‌پردازد. اندیشه فلسفی معاصر،

کربن را بعنوان متفکری می‌داند که برای نخستین بار بخشی از تاریخ فلسفه در جهان، یعنی فلسفه مشرقی را که در رأس آن سهروردی است، معرفی می‌کند. مطالعات او در سنت رویکرد معاصر به فلسفه سهروردی شکل می‌گیرد. ویژگی تفکر کربن در مواجهه با این فلسفه، وجه تمایز مطالعات وی است. او ضمن اهمیت وافر برای سنت مواجهه معرفت‌شناختی با آثار و فلسفه سهروردی، می‌کوشد که شیوه رهیافت خود را تا اندازه زیادی متفاوت با آن نشان دهد.

ایران

کربن در ایران بعنوان فیلسوف و مستشرق شناخته می‌شود. سهم بزرگ او در معرفی فلسفه سهروردی موجب شد که وی را بعنوان نخستین مصحح و مفسر این فلسفه بشناسند. مطالعات وی در قلمرو حکمت ایران باستان، فلسفه اسلامی و عرفان ایرانی-اسلامی، در تحکیم تفکر و معرفی او در ایران نقش عمده دارد. سهروردی پژوهی با الهام از تفکر کربن، به درکی از فلسفه سهروردی و اندیشه اشراقیان نائل گردید که بررسی آن تاکنون بعنوان جریانی مستقل در فلسفه اسلامی صورت نگرفته است. تحلیل مطالعات و تفکر وی در این زمینه، نیاز به بررسی بسیار عمیق و ویژه دارد.

در ایران بیش از مناطق دیگر به کربن توجه می‌شود و این اقبال در کتب و مقالات متعدد منعکس است. غالب نوشته‌های وی به زبان‌های مختلف، درباره حکمت ایران باستان و فلسفه اسلامی بویژه فلسفه سهروردی است. در فهرست منابع بسیاری از کتب و مقالاتی که درباره فلسفه سهروردی نوشته شده، نام کربن درج است. استناد و ارجاع بسیاری از سهروردی پژوهان به نوشته‌های او گواه غلبه تفکر وی در این زمینه است.

اروپا و آمریکا

نخستین محقق غربی که به اندیشه و فلسفه سهروردی نظر کرد ماکس هورتن^۱ (۱۸۷۴-۱۹۴۵م) است. کربن بعدها جریان مواجهه با فلسفه سهروردی را در غرب هدایت کرد و آرای او در این باره با اقبال جهانی مواجه شد. بعلاوه وی در غرب بعنوان فیلسوف، شرق شناس و مفسر اندیشه مارتین هیدگر (۱۸۸۹-۱۹۷۶م) نیز شناخته می‌شود. او سهم عمده‌ای در معرفی فلسفه سهروردی به غرب دارد بگونه‌ای که سهروردی پژوهی با او هویت اصلی خود را در غرب بدست آورده است. پیش از وی تنها به نوشته‌های سهروردی توجه می‌شد اما با مطالعات کربن، غرب با متفکری در اسلام و ایران مواجه گردید که اندیشه او در بررسی‌های فلسفه تطبیقی بعنوان موضوعی قابل توجه طرح می‌شود. پس از کربن نیز این رویکرد تداوم یافت. نوشته‌های کریستیان ژامبه^۲ (۱۹۴۹م-) درباره سهروردی با تأثر شدید از کربن تألیف شده است.

جهان عرب

جهان عرب التفات قابل توجهی به کربن نمی‌کند و این بی‌اعتنایی به سبب مطالعات گسترده وی در معارف شیعه است. تمایل بسیار زیاد به مطالعات شیعی موجب انتقاد فراوان از او شده است. مطالعات وی موجب شد تا اندازه زیادی هویت «فلسفه عربی» که عنوان فلسفه اسلامی نزد مورخان عرب معاصر است، بشدت بررسی انتقادی شود. کربن ضمن تأکید بر فلسفه اسلامی و نیز تبیین جایگاه ایران بعنوان مرکز اصلی و تاریخی این تفکر، فلسفه سهروردی را بعنوان نماینده این تفکر عقلی و شهودی به جهان عرب معرفی کرده است.

1 . Maximilian Joseph Heinrich Horten

2 . Christian Jambet

ژاپن

توشیهیکو ایزوتسو^۱ (۱۹۱۴-۱۹۹۳م) متفکر معاصر ژاپن در بررسی اسلام و بویژه عرفان محیی الدین بن عربی (۵۶۰-۶۳۸ق)، متأثر از آموزه‌های کربن است. او در نوشته‌های خود کمتر به فلسفه سهروردی نظر می‌کند. ایزوتسو عرفان و فلسفه قرون میانی دوره اسلامی را در ایران بررسی کرده و نمی‌تواند به فلسفه سهروردی توجه عمیق کند. او از نخستین محققان معاصر است که در تبیین نسبت عرفان ابن عربی و فلسفه سهروردی تحقیق ویژه کرد و نتیجه آن منجر به تفسیر عرفانی از فلسفه اشراق گردید. رویکرد ایزوتسو به سهروردی موجب التفات به فلسفه اشراق در ژاپن شد.

1. Toshihiko Izutsu